

Based on the above analysis is formed a vision of the essence of multicultural education for students, viewed as a form of socialization targeted on students and that provides at the cognitive level – learning patterns and values of world culture, cultural, historical and social experience of different countries and peoples; on the value-motivational level – creating social and value-orientation aptitudes of students to international communication and exchange, and the development of tolerance towards other nations, peoples and social groups; on the action-behavioral level – active social interaction with representatives of different cultures while maintaining their cultural identity.

Key words: multicultural education, formation, cultural values, differences, tolerance, education.

Подано до редакції 01.04.2015.

УДК 378.4 (430) (091)

© 2015

Гаврилук А.В.

УНІВЕРСИТЕТСЬКА ОСВІТА НІМЕЧЧИНИ В КОНТЕКСТІ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

У статті розглядаються особливості розвитку університетської освіти Німеччини другої половини XX – на початку XXI ст. в контексті Болонського процесу. У статті розглянуто поняття класичного університету Німеччини, освітньої політики. Представлено основні нормативно-правові документи, які регулюють освітню політику класичних університетів Німеччини. Визначено основні вектори академічної мобільності студентів та викладачів класичних університетів Німеччини.

Ключові слова: університетська освіта; класичний університет; освітні реформи; Болонський процес; академічна мобільність.

Постановка проблеми у загальному вигляді... В умовах розвитку та трансформації університетської освіти Німеччини другої половини XX – на початку XXI ст. важливу роль займає приєднання до єдиного європейського простору вищої освіти в контексті Болонського процесу.

Болонський процес було ініційовано на європейському рівні 47 країнами Європи та впроваджено в Німеччині в 1999 році. Ця важлива реформа вищої освіти внесла кардинальні зміни в систему освіти європейських університетів та зумовила активну дискусію в наукових колах Німеччини. Одним із основних завдань цієї реформи було об'єднання зусиль наукової та освітянської громадськості й урядів країн Європи для істотного підвищення спроможності європейської освіти й науки [2, с. 2]. Із підписанням Болонської декларації Німеччина зобов'язалась до 2010 р. створити єдиний європейський простір вищої освіти, в якому студенти, викладачі та науковці перейшли на нову систему вищої освіти та можливості для тісної співпраці та необмеженої мобільності [2, с. 3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Історико-педагогічні аспекти європейської, зокрема, німецької вищої освіти вивчали вітчизняні дослідники, серед них Н. Абашкіна, В. Байденко, М. Желуденко, Т. Голуб, М. Дужа-Задорожня, А. Завальнюк, Т. Зданюк, М. Кісіль, Н. Кришталь, М. Лещенко, В. Ломакович, Н. Махия, С. Некрасов, Л. Одерій, Г. Поберецька, М. Павлишина, С. Павлюк, Л. Сакун, О. Розказова, Н. Терентьева, Н. Удовиченко, Л. Чулкова, А. Ягремва, М. Яремчук). Проблему розвитку університетської освіти Німеччини в контексті Болонського процесу досліджували провідні німецькі вчені, серед них Г. Баленберг (G. Ballenberg), Б. Гендрікс (B. Hendricks), Г. Гіплер (G. Gippeler), Х. Калерт (H. Kalert), Г. Квайсер (G. Kweiser), А. Келер (A. Keller), К. Керст (K. Kerst), К. Кьоніг (K. König), Ф. Ленхарт (V. Lenhart), Е. Майер (E. Meier), Р. Ріхтер (R. Richter), У. Тайхлер (U. Teichler), Е. Тенорт (E. Tenorth), Ф. Цігеле (F. Ziegele).

Трансформації системи вищої освіти Німеччини у зв'язку з Болонською реформою, а саме перехід на систему "бакалавр-магістр" було ґрунтовно проаналізовано в дисертаційному дослідженні С. Манера (S. Mahner). Шляхи впровадження Болонської реформи до системи університетської освіти Німеччини було проаналізовано в дисертаційній роботі І. Кадлер (I. Kadler).

Формулювання цілей статті... Визначення мети статті зумовлено важливим науковим завданням – проаналізувати розвиток університетської освіти Німеччини в контексті Болонського процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження... Згідно із положеннями, прийнятими на Берлінському саміті в 2003 р. було внесено зміни до болонської реформи вищої освіти. Зокрема, у вищій освіті має функціонувати система прозорих та порівнянних ступенів. До системи циклів освіти входить бакалаврат, магістратура, докторантура, а до системи ступенів (кваліфікацій) – бакалавр, магістр, доктор філософії (PhD) [3, с. 12]. Реформи в університетській освіті Німеччини було направлено на реструктуризацію університетів, зокрема підсилення мобільності студентів і викладачів, визнання дипломів та професійних кваліфікацій, розширення автономії університетів, тісна співпраця з провідними підприємствами Німеччини, пошуки нових ресурсів фінансування.

Класичні університети Німеччини поступово переходили на Болонську систему вищої освіти. Завдяки своєму автономному статусу, ректорат та сенат університету приймав самостійно рішення про зміну освітньо-кваліфікаційних рівнів. Університети Німеччини поступово перейшли з класичної системи "диплом", "державний

екзамен", "магістр", "доктор наук" на систему освітньо-кваліфікаційних рівнів "бакалавр" та "магістр". Проте у багатьох класичних університетах було залишено традиційні освітні рівні "диплом" і "магістр". Було також залишено традиційну систему державних іспитів (Staatsexamen), за якою навчаються студенти на педагогічних, юридичних та медичних факультетах. Ці спеціальності відносяться до класичних академічних факультетів, які беруть початок ще з Середньовіччя. Так, наприклад, в Трірському університеті було погоджено перехід всіх спеціальностей на нові освітньо-кваліфікаційні рівні до кінця 2015 р. [8]. Студенти, які навчаються за "старими" освітніми рівнями повинні побудувати свій індивідуальний навчальний план так, щоб встигнути закінчити навчання до 2015 р. і отримати диплом магістра [8].

Після вступу Німеччини до Болонського процесу важливою подією було прийняття нової редакції до Рамкового закону про вищу освіту від 20.08.1998 р., де було закладено директиви по регулюванню системи університетської освіти. Після цього закону було прийнято низку правових актів щодо реформування вищої освіти Німеччини [1, с. 2].

До правових актів щодо модернізації вищої освіти Німеччини належить постанова комісії Ради ЄС від 10.05.2006 "Програма модернізації для університетів: освіта, дослідження та інновації" [7]. До основних завдань постанови належить введення стандартизації системи вищої освіти, співробітництво між університетами на європейському, національному та міжнародному рівнях. Розвиток науково-дослідних інститутів при університетах повинен мати відкриту, інтерактивну та інноваційну структуру. У постанові надано рекомендації щодо покращення ресурсів для вищої освіти, фінансування науково-дослідних проектів та оцінка їх якості [7]. Виконання завдань постанови ЄС надасть можливість модернізувати університетську освіту та забезпечити її конкурентоспроможність як в європейському, так і в світовому контексті.

Німеччина ратифікувала 01.10.2007 р. "Конвенції про визнання кваліфікацій з вищої освіти в європейському просторі" (Лісабонська конвенція) від 01.02.1999 р. Представниками Болонського процесу в освітній галузі Німеччини назначено Федеральне міністерство освіти і науки, Постійну конференцію міністрів освіти і культури федеральних земель Німеччини, Щорічну конференцію ректорів вищих навчальних закладів Німеччини, Німецьку службу академічних обмінів, Раду з акредитації (Akkreditierungsrat), Німецьку спілку студентів (Deutsche Studentenwerk) [4]. У Німеччині було створено робочу групу із 18 експертів-інститутів Болонського процесу. Федеральне міністерство освіти і науки Німеччини фінансує 324 координаторів Болонського процесу, до складу яких входять доценти і професори та експерти із інститутів державного управління [4].

За ініціативи Федерального міністерства освіти і науки та Постійної конференції міністрів освіти і культури федеральних земель Німеччини було складено звіт за 2009-2012 рр. про виконання вимог Болонського процесу [4]. Під час національної конференції з вищої освіти в 2011 році було обговорено актуальний стан університетів за 2010 рік щодо впровадження болонських реформ [4]. У результаті було виявлено позитивні тенденції реструктуризації університетської освіти Німеччини. Федеральні органи правління вищою освітою виконали більшість вимог у запровадженні Болонського процесу в університетах. Якщо в 2007 році відсоток університетів, які перейшли на освітньо-кваліфікаційний рівень "бакалавр" та "магістр" складав 45 %, то в 2011-2012 рр. – 85 % [4]. Під час звітної періоду 2010 року було зафіксовано 361.700 випускників-бакалаврів, що становило 31 % від загальної кількості студентів [4]. У період 2000-2010 рр. кількість випускників-бакалаврів збільшилася на 56 %, а кількість випускників-магістрів – на 28 % [4].

Класичні університети Німеччини покращили якість викладання та змісту освіти згідно з вимогами Болонського процесу. В центрі уваги було скорочення кількості випускних екзаменів, менше навантаження в кредитних модулях, перевірка змісту освіти на професійні компетенції, мобільність студентів під час їхнього навчання (стажування за кордоном), збалансоване співвідношення обов'язкових, необов'язкових і факультативних курсів дисциплін, визнання дипломів іноземних студентів, навчання студентів у магістратурі, розрахунок студентського навантаження, можливість заочного навчання [4]. Опитування студентів університетів Німеччини показало, що більшість із них задоволені із переходом на Болонську систему навчання, але регулювання екзаменаційного періоду потребує змін і доповнень [5].

Федеральне міністерство освіти і науки прийняло постанову від 10.06.2010 р. про забезпечення якості викладання в університетах [5]. На всіх рівнях вищої освіти було введено заходи із забезпечення якості освіти. Основними завданнями професорсько-викладацького складу є викладання, проведення наукових досліджень зі студентами та надання консультацій [5]. Крім того, для покращення якості викладання і професіоналізації навчання державою виділено 2 мільярди євро в період 2011-2020 рр. [4].

Обов'язковою вимогою до студентів у рамках програми мобільності є стажування за кордоном щонайменше протягом одного семестру. Німецькі студенти мають тенденцію до досить високих показників мобільності як в Європі, так і поза її межами. Міжнародна організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) підтвердила цю тенденцію у своєму дослідженні "Погляд в освіту 2010", де було виявлено, що німецькі студенти займають одне із перших місць по мобільності в Європі та в світі [4]. Число німецьких студентів, які

навчаються за кордоном зросло з 1998 р. У 2008 р. було зареєстровано 102.800 німецьких студентів за кордоном – це на 14 % більше ніж у 2007 р. [4]. Студенти з Німеччини в основному обирають для навчання Австрію, Нідерланди, Англію та Швейцарію [4]. В 2009 р. серед усіх німецьких студентів за кордоном 56 % отримали диплом бакалавра, 18 % – диплом магістра, 11 % – було зараховано до докторантури, 15 % повернулися до Німеччини без диплому [4].

Згідно звіту Постійної конференції міністрів освіти і культури федеральних земель Німеччини за 2009-2012 рр., до видів перебування за кордоном відносяться стажування, мовні курси, ознайомчі поїздки, робота над проектом, літні школи [4]. На деяких спеціальностях перебування за кордоном є обов'язковим. Так, наприклад, в Трірському університеті майбутні вчителі англійської мови повинні пройти стажування в одній із англійських країн (Auslandsaufenthalt). Без довідки про проходження стажування студенти не отримують диплом вчителя.

Особливого розвитку набула "вертикальна" мобільність студентів. Більшість студентів бакалаврату (24 %) проходить перебування за кордоном після закінчення університету [4]. Якщо випускники вищих шкіл прикладних наук їдуть за кордон для стажування за своєю професією, то випускники університетів їдуть для навчання в магістратурі [4].

Багато вчених (Г. Гіплер, Е. Майер, М. Ребург) у своїх наукових працях дискутують про проблеми різного рівня німецьких студентів, які бажають поїхати за кордон [5; 6]. По-перше, це організаційні проблеми в своєму університеті, які полягають у несумісності модулів та кредитів [6]. По-друге, це фінансові труднощі, які виникають майже у третини німецьких студентів. По-третє, це подовження навчального процесу на один або два семестри. Також через насиченість модулів під час навчальних семестрів та навчального плану обов'язковими предметами німецьким студентам важко обрати час для стажування за кордоном [4]. До впровадження Болонського процесу студенти класичних університетів мали більше свободи вибору навчальних дисциплін, що відповідало класичним принципам В. Ф. Гумбольдта. Все ж до метою освітньої політики Німеччини є залучення 50 % студентів до навчання за кордоном [5]. Державою заплановано додаткова фінансова підтримка студентів за кордоном.

Серед професорсько-викладацького складу в університетах Німеччини було теж помічено зростання мобільності. В 2009 р. було нараховано 28.593 іноземних науковців – це на 10 % більше ніж у 2008 р. [4]. Частина іноземних науковців на посаді професора становила в 2009 р. 7,8 % (2.242) серед професорсько-викладацького складу німецьких наукових співробітників [4]. Серед науково-дослідних інститутів, які запрошують іноземних вчених до Німеччини виокремлюємо Німецьке науково-дослідне товариство (DFG), Німецька служба академічних обмінів (DAAD), Товариство імені Гельмгольца, Товариство імені Макса Планка (MPG) [4]. Зазначені науково-дослідні інститути запросили в 2009 р. на стажування до Німеччини 29.757 іноземних вчених [4].

Кількість німецьких вчених, які проводять дослідження за кордоном складала 6.291 осіб в 2009 р. [4]. Цей факт можна розглядати як новий показник мобільності вчених. Серед основних організацій, які надають фінансову підтримку мобільності професорсько-викладацького складу німецьких університетів виокремлюємо DFG і DAAD. Центрами мобільності вчених є Фонд Олександра Ф. Гумбольдта і Центр мобільності Euraxess [4]. До заходів з підвищення мобільності наукових працівників належать фінансова підтримка, гнучкий графік роботи і навчального навантаження, інтеграція науково-дослідних проектів. Фінансова підтримка надається за рахунок індивідуальних стипендій або в рамках партнерств між університетами.

Освітня політика університетів Німеччини під впливом Болонського процесу приймає ряд законів на покращення якості вищої освіти. Під час засідань Постійних конференцій міністрів освіти та культури федеральних земель Німеччини обговорюється функціонування спільного європейського простору вищої освіти та перехід всіх федеральних земель на дуальну систему освіти. На сьогоднішній день майже кожний класичний університет Німеччини має досі традиційні дипломи такі, як "магістр" та "державний екзамєн". Багато окреслених освітніх трансформацій було успішно запроваджено в університетах Німеччини, проте не всі реформи отримали схвалення викладачів і студентів.

Німеччина, як один із ініціаторів Болонського процесу, доклала чимало зусиль для впровадження освітніх реформ у дію. Одним із пріоритетних напрямів розвитку класичних університетів є модернізація освітньої галузі відповідно до Болонської реформи. Остаточне завершення приєднання Німеччини до Болонського процесу мало відбутися до 2010 р. Адаптація традицій класичних університетів Німеччини до загальних вимог передбачало перехід на освітньо-кваліфікаційні рівні "бакалавр" і "магістр", впровадження кредитно-модульної системи навчання, забезпечення мобільності студентів і викладачів, розвиток дистанційної та заочної форми навчання.

Висновки... Отже, Німеччина є активним учасником євроінтеграційних процесів завдяки Болонському процесу, уможливлючи створення єдиного європейського простору вищої освіти. Оскільки університети України приєдналися до міжнародного освітнього простору вищої освіти, то європейський досвід, а саме класичних університетів Німеччини може бути запозичено та використано у реформуванні вищої освіти України.

Використана література :

1. Зданюк Т.В. Німецький досвід реалізації освітніх реформ у вищій школі / Т.В. Зданюк // Порівняльно-педагогічні студії. – №3 (13). – 2012. – С. 1-5.

2. Савченко С.В. Інтеграція вищої освіти Німеччини в європейський освітній простір /С.В. Савченко // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – Ч.1. – 2001. – № 13 (224). – С. 2-8.
3. Товажнянський, Л. Л. Болонський процес: цикли, ступені, кредити / Л. Л. Товажнянський, Є. І. Сокол, Б. В. Клименко. – Харків : Нац. техн. ун-т "Харківський політехнічний ін-т", 2004. – 143 с.
4. BMF/KMK 2007: Bologna Prozess: Nationaler Bericht 2005-2007. Berlin, 2007. – 30 S.
5. Kerst, Christian, und Christoph Heine, Andrä Wolter. „Implementation der neuen Studiengänge – Stand und Auswirkungen auf Studierbereitschaft und Studierchancen“. *Jahrbuch Hochschule gestalten 2005: Denkanstöße zum Bologna-Prozess*. Hrsg. Frauke Gützkow, Gunter Quaißer. Bielefeld: Universitätsverlag Webler, 2005. – S.39-61.
6. Mayer, Evelies. „Staat und Hochschulen: ein aktuelles Thema der Hochschulreform in Deutschland“. *Die neue Verantwortung der Hochschulen*. Hrsg. Evelies Mayer, Hans-Dieter Daniel, und Ulrich Teichler. Bonn: Lemmens, 2003.
7. European legislation summaries. Стислий огляд законодавчих актів Європейського Союзу). http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/lifelong_learning/c11088_de.htm. – Назва з екрана.
8. Trier Universität. Офіційний сайт Трірського університету. Режим доступу: <http://www.uni-trier.de/>. – Назва з екрана.

Гаврилюк А.В.

УНИВЕРСИТЕТСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ ГЕРМАНИИ В КОНТЕКСТЕ БОЛОНСКОГО ПРОЦЕССА

В статье рассматриваются особенности университетского образования Германии второй половины XX – в начале XXI в. в контексте Болонского процесса. В статье рассмотрено понятие классического университета Германии, образовательной политики. Представлено основные нормативно-правовые документы, которые регулируют образовательную политику классических университетов Германии. Обозначено основные векторы академической мобильности студентов и преподавателей классических университетов Германии.

Ключевые слова: университетское образование; классический университет; образовательные реформы; Болонский процесс; академическая мобильность.

Gavryliuk A.

UNIVERSITY EDUCATION OF GERMANY IN THE CONTEXT OF BOLOGNA PROCESS

The article focuses on peculiarities of the university education of Germany during the last half of the 20th century and in the beginning of the 21st century in the context of Bologna process. Due to the implementation of the Bologna process the field of higher education in Germany has changed drastically. One of the main changes was a transition from old traditional degrees into the new one – such as Bachelor, Master degrees at the universities. All German universities signed a petition to implement the new degrees till 2010. However, there are still some universities that had old degrees.

The article defines the notions of the classical university and educational politics in Germany. Each federal state in Germany with its own legislative power had implemented the new regulations for the university system according to the Bologna reform. The article also shows these main jurisdictional documents that regulate the educational politics of classical German universities.

The article concentrates on the academic mobility of professors and students of classical German universities. There is a clear tendency for the onward mobility of students and academia at the universities. German students prefer Austria, Netherlands, England and Switzerland as the countries of their destination. Among the activities in the foreign countries German students prefer summer school, language courses, internships and teaching jobs. Some German universities demand one semester of internship (Aufenthaltsaufenthalt) at the foreign university. However, many German students have problems with mobility and exchange. The most common problems are organizational, financial, and cultural problems.

The article discusses the academic mobility among the scholars. German statistical data has shown that there is a rising number of German scholars' mobility and approximately ten percent of the academia is involved in one of the exchange programs. The most popular research institutions that provide grants for German scholars are German Academic Exchange Service (DAAD), the Max Planck Society (MPG), and The Helmholtz Association of German Research.

The article concludes that Ukrainian system of higher education can profit from the successful experience of the Bologna process implementation in Germany. Ukrainian universities, for example, can take advantage from different exchange programs for scholars and students.

Key words: university education; classical university; educational reforms; Bologna process; academic mobility.

Подано до редакції 23.03.2015.

Рекомендовано до друку канд.пед.наук, доц. Москаленко А.М.

УДК 371.12; 437.6

© 2015

Ключкович Т.В.

ПРОБЛЕМА ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЇ ВЧИТЕЛЯ У СУЧАСНІЙ СЛОВАЧЧИНІ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

В статті висвітлено особливості концептуальної розробки та нормативно-правового регулювання проблеми професійного розвитку вчителів у Словаччині. Зроблено висновок про те, що, попри наявність проблемних сфер, у Словаччині відбулися позитивні зміни в системі професіоналізації вчителів, орієнтовані на кар'єрний ріст та підвищення кваліфікації педагогів. Найбільш актуальною проблемою, яка потребує в майбутньому свого розв'язання, є нормативне визначення системи професійних стандартів вчителів.

Ключові слова: Словаччина, професіоналізація, вчитель, педагогічна освіта, кар'єрний ріст, підвищення кваліфікації.